

Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate)

► Jn 16,5–15

A Jézus-hiány szomorúságától a Vigasztaló igazságra vezetéséig

A vasárnap jellege

A húsvét utáni vasárnapok mindegyike a feltámadás evangéliumának elmélyítését és az abból fakadó öröm kiteljesítését szolgálja. A megváltott új ember az új szövetség gyülekezetében és egyházában új szívvel és új lélekkel új éneket énekel (PAP 2016, 244. o.). Cantate vasárnapját tradicionálisan az egyházzene vasárnapjának is nevezik, de fontos látnunk, hogy ez az elnevezés nem a vasárnap perikópáiból következik, hanem csupán a bevezető zsoltár keretverséből (Zsolt 98,1) származik (BIE-

RITZ 1986, 131–132. o.). Ily módon úgy fogalmazhatunk, hogy „a textusok és a liturgia rámutat a szent muzsika titkára, mozgatórugójára: a megváltás bizonyosságára és az üdvösség örömére” (HAFENSCHER 2010, 364. o.). A vasárnap evangéliuma (Jn 16,5–15) – amely az idén igehirdetési alapige is – a tanítványgyülekezet öröme megmaradásának az alapját határozza meg, míg az epistola (Jak 1,16–21) a felülről alászálló ajándékokról szólva Isten megvalósuló csodáira, az azokban való részesedés következményére és felelősségre hívja fel a gyülekezet figyelmét (JÁNOSY 2008, 36. o.).

Amit a textusról tudni kell

A textus Jézus búcsúbeszédeinek (Jn 14–17) harmadik része, amely a Vigasztalóról szóló negyedik és ötödik beszédet foglalja magában, és egyfajta csúcspontot képez (KLAIBER 2018, 138–139. o.). A negyedik versben szereplő ἐξ ἀρχῆς és az ötödik verset bevezető νῦν δὲ kifejezések ellentéte fejezi ki Jézus és tanítványai elválásának valóságát (SCHNELLE 1998, 247. o.), így a negyedik vers első felében szereplő kifejezés lezárja az előző szakaszt, míg a vers második fele egy új gondolatkör kezdeteként bevezeti a következő részt (BOLYKI 2001, 402. o.), így az igehirdetési alapigéhez is hozzávehető.

A perikópa első fele (4b–7) Jézus távozását úgy tematizálja, mint ami szükséges, mert csak így jöhet el a Pártfogó. A következő két szerkezeti egység az ő munkájának két központi aspektusát írja le: az egyik a világra vonatkozik (8–11): rámutat annak bűnösségére, és kihirdeti Isten ítéletét. A másik szempont a tanítványok közösségét érinti (12–15): ő fogja őket elvezetni Isten Jézus Krisztusban megvalósuló cselekedete átfogó megértéséhez (KLAIBER 2018, 139. o.).

Jézus elsőként a tanítványok elhagyatottságának tapasztalatával foglalkozik, amely a húsvét utáni egyház önértelmezését jellemzi, és amelyet ellenségeskedés, vallási diszkrimináció és társadalmi elszigetelődés jellemez (WENGST 2001, 156. o.). A búcsúbeszédek belső logikája tehát csak akkor ragadható meg, ha a búcsú helyzetéből kiindulva Jézus lelkipásztori vigasztalásaiként értelmezzük, ami átvezeti tanítványait a félelem tapasztalatán, hogy a hitben szabadabbá válva maguk is átvészeljék azt (HEYMEL 2020, 127. o.). Az első szakasz második felében figyelemre méltó a συμφέρει ὑμῖν kifejezés, amely több, egy ponton egymást metsző (konvergens) vonal együttes hatását fejezi ki. Ilyen értelemben Jézus szenvedésének és a tanítványok szomorúságának tragikus „vonalai” metszik majd a feltámadás és a

Lélek által való vigasztalás győztes „erővonalait”, így ez az összetétel a tanítványok javára szolgál (BOLYKI 2001, 403–404. o.).

Jézus a második szakasz első felében a Pártfogó világra vonatkozó munkájáról beszél, amit az ἐλέγχω ige futurumban álló alakjával ír le az evangélium. Ez a kifejezés a bírósági tárgyalás képét idézi, és a vele összefüggésben álló szavak egyben a tárgyalás menetét is rögzítik (SCHNEIDER 1976, 275. o.). Ennek a tárgyalásnak három eleme van: a bűn, az igazság és az ítélet. A Pártfogó a hitelenséget a hívő közösség által tárja fel, aki megtapasztalva a világ ellene irányuló cselekedeteit, mögöttük a Jézussal szembeni hitelenséget ismeri fel, amelyet ily módon *par excellence* bűnnek (ἀμαρτία) titulál (WENGST 2001, 157–158. o.). Isten Fia keresztre feszítésével a világ látszólag győzedelmeskedett, de őt az Atya feltámasztotta, így amikor mennybe ment, akkor bizonyosodott be, hogy ő az igaz (δικαιοσύνη) a világ igazságtalanságával szemben is (WILCKENS 1998, 251. o.). Ilyen értelemben a kinyilatkoztató Jézussal való találkozás ítélet (κρίσις) a világ számára, mivel ez az üdvösség és kárhozat összefüggésében a végső kérdés megválaszolása elé állítja (SCHNELLE 1998, 247. o.).

A Lélek tanítványokra vonatkozó munkáját a szöveg a ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς τὴν ἀληθειαν πᾶσαν kifejezéssel írja le. A kifejezés kétféleképpen is fordítható. Egyrészt úgy, hogy „a teljes igazságban vezet”, azaz megőrzi a gyülekezetet abban az életterben, amelyet Isten Jézusban való jelenlétének igazsága és valósága nyit. Másrészt úgy, hogy „elvezet a teljes igazságra”, azaz Isten Jézusban való jelenlétének igazságát és valóságát mindig újra meg kell nyitni, és az csak ebben a folyamatos megnyílásban válik teljessé, ezért nem lehet birtokolni a teljes igazságot. A Lélek ereje feltárja Isten valóságát, aki Jézusban jelen van, és biztosít bennünket az ő hűségéről. A valóság és a hűség összekapcsolása az ἀλήθεια kifejezés eredeti héber hátterére utal (WENGST 2001, 160. o.).

A perikópa megértése

A szakasz teológiai szempontból érdekes eleme, hogy Jézus arról beszél, hogy senki sem fog kérdezősködni az útja felől (16,5). Ez jelentős hangsúlyeltolódást jelent Jn 14,5–6-hoz képest, ahol Tamás éppen azt mondja, hogy nem tudják, hova megy Jézus, és ő ehhez kapcsolódva nevezi magát útnak, igazságnak és életnek. Textusunknak ez a meglepő megállapítása a tanítványok belső zűrzavarának hangsúlyozására és kifejezésére szolgál, amely nyilvánvalóan egyfajta krisztológiai problémát foglal magában. A tanítványok csak azt látják, hogy Jézust elvették tőlük. Jézus távozása miatti szomorúságuk és bánatuk elnyomja Jézus útjának, azaz a krisztológiáról szóló teológiai tanításnak az értelmét és lényegét. Ebben a helyzetben az üdvösség perspektívája, amelyet Jézus Atyához való visszatérése nyit meg, zárva marad előttük (KLAIBER 2018, 139. o.). Jézus ebben a helyzetben ígéri a Pártfogót (παράκλητος), akinek mint szószólónak, közbenjárónak és vigasztalónak (HEYMEL 2020, 128. o.) a munkája nem csupán a múltra koncentrálódik, tehát nemcsak a múltat idézi fel, hanem azt is megmutatja, hogy ma és holnap mi az, ami tanítása lényegét képezi abban az aktuális helyzetben, amelyben az egyház él (STEIGER 1978, 239. o.).

Igehirdetési vázlat

Ezekben a hetekben, a húsvét ünnepe utáni vasárnapokon érdekes módon sorra János evangéliumából vett alapigék kerülnek elénk. A negyedik evangélium stílusára az ellentétek gyakori használata jellemző: élet és halál, világosság és sötétség, igazság és hazugság és hasonlók. A most elhangzott szakasz is, amely Jézus búcsúbeszédének egy része, ilyen ellentétpárokból áll. Ezek első tagja mindig egy történet befejezettségére utal, a második elem által viszont új távlatok nyílnak.

„Én (Jézus) elmegyek – Ő (a Szentlélek) eljön”

Az elmúlt vasárnap alapigéje szerint Jézus ezt mondta tanítványainak: „...én elmegyek az Atyához” (Jn 16,17). Mai igénkben lényegében ugyanezt mondja: „...*elmegyek ahhoz, aki elküldött engem*” (Jn 16,5). A tanítványoknak és a későbbi nemzedékeknek fáj a történeti Jézus távolléte. Sokak számára vele maga Isten is elment ebből a világból. A 20. századi francia szociológus, Robert Escarpit Voltaire és Diderot hagyományait folytatva vetette papírra *Nyílt levél Istenhez* című művét. Ebben így ír: „Ön egyelőre hallgat, s nagyon nem lepődnek meg, ha levelem visszajönne, ezzel a felirattal: Címzett ismeretlen helyre távozott...” Ugyanígy idézhetjük a másik francia író és filozófust, Sartre-ot, aki Istenről ezt mondja: „...egy darabig tengődött bennem, majd elhalt” (*A szavak*). Ennél is erősebben fogalmaz J. Arden: „...és az Isten, hahó, az Isten lefeküdt aludni.” A magyar irodalomban Adyra jellemző ilyen, a távozó Isten fölötti fájdalom. Hiába érzi ő az „Isten-szagot”, ez a vágyott lény „Borzolt, fehér Isten-szakállal, / Tépetten, fázva fűjt, szaladt”. Ennek az Istennek „minden lépése zsoltár-ütem / halotti zsoltár”. Jézus „elmegyek” szava azonban korántsem ilyen cserbenhagyás, hanem önmaga helyett ígér Valakit, aki eljön. A Vigasztaló, a Pártfogó. A mai politikai szóhasználatban az ombudsman, aki az emberek érdekeit képviseli a nyilvánosság előtt.

„Én megyek, Ő jön.” A német *Fotobibel* illusztrációi mindig eszméltetőek. Jn 16,7-hez egy olyan képet választottak, amelyen egy drótkötélpálya szinkronban közlekedő két fülkéje szerepel: az egyik távolodik, a másik közeledik.

Ez a Lélek győzi meg a világot. A bűn tekintetében úgy, hogy rámutat az emberek hitetlenségére, vagyis a bűn ellentéte ebben a logikában nem a büntelenség, hanem a hit. Az igazság tekintetében úgy győzedelmeskedik a Lélek, hogy Jézus az Atyához megy, vagyis nem kudarcos az ő küldetése. Az ítélet lényege pedig az, hogy a világ fejedelme megítéltetett. A „bűn, igazság, ítélet” három kifejezése a korabeli peres eljárásokat, tárgyalásokat idézi meg.

János evangéliumának teológiájában nemcsak Jézus pere folyik majd a főpap és a nagytanács előtt, hanem a Sátánnak, a világ fejedelmének a pere is Isten színe előtt! Ezt a pert pedig a Gonosz elbukta, a világ fejedelme megítéltetett.

„Mindent tudtál adtam – még sok mindent kellene mondanom”

Jézus harminchárom évig élt a földön, ami a teljességként is felfogható. Ebből három év intenzív tanítással telt, amikor semmit nem rejtett el övéi előtt, mindent tudtukra adott. Ez a kinyilatkoztatás csodája. Az egyház azóta abból él, amit Jézus elmondott a tanítványainak, és amit aztán a gyülekezetek továbbhagyományoztak, majd az evangélisták leírtak. Ez az életmű teljes. Nincs szükség pótkötetre vagy javított kiadásra. Jézus most mégis arról beszél, hogy sok mindent el kellene még mondania. Mert Isten titka több annál, mint amit mi a magunk földi világában felfoghatunk. Vannak még olyan titkok, amelyeket „szem nem látott, fül nem hallott, és ember szíve meg sem sejtett” (1Kor 2,9). Isten ezt készítette el az öt szeretőknek.

Halála előtt Bartók Béla ezt mondta: „Tele bőrrönddel megyek el.” Jézussal nem így volt. Ő mindent átadott, teljesen kiüresítette magát. A kereszten még az Istentől való elhagyatottságot is vállalta. Nagypénteket azonban húsvét, a mennybemenetelt pedig pünkösd követte. A Szentlélekkel kezdődik majd az üdvösségtörténet új fejezete. A Paraklétosz lesz az, aki „meggyőzi a világot” (Jn 16,8). Ő lesz az, aki „elvezet a teljes igazságra” (Jn 16,13).

Szomorúságból dicsőítés

Az ige harmadik ellentétpárját a Jézus távozásával kapcsolatos „szomorúság tölti el szíveteket” (Jn 16,6) és a Szentlélekre utaló „ő engem fog dicsőíteni” (Jn 16,14) mondatrészek alkotják. Ma ezért nem egy polgári temetés búcsúbeszédét tartjuk egy Jézus nevű nagyszerű tanítóra emlékezve, ha-

nem a Lélek által Istent dicsőítjük. Javaslom ezért, hogy az istentiszteleten énekeljük a 246. éneket. Ennek első verse („Csüggedt, alélt vagyok”) belehelyez minket a tanítványok helyzetébe („szomorúság tölti el a szíveteket”). A 2. versszakban aztán már a Paraklétoszról mint „új élet lelkéről” tanúskodunk. A 3. versben pedig arról vallunk, hogy szívünkben dal fakad, vagyis Cantate vásárnapjához is kapcsolódóan tanúskodunk arról, hogy nem vagyunk árvák, hiszen Jézus ígérete nyomán elérkezik hozzánk a „Szentlélek, drága hú Vigasztaló”.

Felhasznált irodalom

- BIERITZ, Karl-Heinrich 1986. *Das Kirchenjahr. Feste, Gedenk- und Feiertage in Geschichte und Gegenwart*. Union Verlag, Berlin.
- BOLYKI János 2001. „Igaz tanúvallomás”. *Kommentár János evangéliumához*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztyén istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben*. Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyháztörténeti Tanszéke, Budapest.
- HEYMEL, Michael 2020. *Das Johannesevangelium heute lesen*. Theologischer Verlag, Zürich.
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém.
- KLAIBER, Walter 2018. *Das Johannesevangelium*. 2. köt. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- PAP Ferenc 2016. *Az egyházi év*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- SCHNEIDER, Johannes 1976. *Das Evangelium nach Johannes*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig.
- SCHNELLE, Udo 1998. *Das Evangelium nach Johannes*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig.
- STEIGER, Lothar 1978. *Erzählter Glaube. Die Evangelien*. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh.
- WENGST, Klaus 2001. *Das Johannesevangelium*. 2. köt. Kohlhammer Verlag, Stuttgart–Berlin–Köln.
- WILCKENS, Ulrich 1998. *Das Evangelium nach Johannes*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

■ FABINY TAMÁS